

не приписаних и організацією, ця взаємодія залишається поза межами и когнітивної області (Мурані М., 1995).

Таким чином, на основі здійсненого аналізу підходів ми можемо сказати, що досить важливим являється вплив відмінних видів діяльності на формування різних індивідуальних когнітивних особливостей підлітків, зокрема, когнітивних стилів, а також недостатньо висвітлена проблема їх відмінностей в залежності від того, яким видом творчої діяльності займається підліток.

ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТУ ЯК ПСИХО-СОЦІАЛЬНОГО ФЕНОМЕНУ

Ю. С. Зацерковна,

магістрант спеціальності «Психологія»,

Донецький національний університет

імені Василя Стуса

Науковий керівник: О. В. Бацилєва, д. психол. н., професор

Проблема конфліктів завжди була актуальною та перебувала у центрі уваги фахівців різних галузей. Актуальною вона залишається і в умовах сьогодення, коли значне зростання агресивних, конфліктних тенденцій спостерігається серед різних верств населення. Стратегії поведінки в конфліктній ситуації визначають успішність особистості в міжособистісних стосунках, виступають основою для ефективного соціального функціонування.

Метою роботи є теоретичний аналіз проблеми конфлікту як психо-соціального феномену.

Згідно сучасних поглядів конфлікт розглядається як важлива сторона взаємодії людей у суспільстві. Безконфліктної взаємодії не існує, конфліктами насичене весь простір людського існування, всі сфери життєдіяльності. Саме це визначає значний інтерес до означеної проблеми не тільки вітчизняних дослідників, але й зарубіжних. Одним із перших досліджував конфлікт К. Левін. На думку дослідника конфлікт – це ситуація, в якій на індивід діють протилежно направлені одночасно сили однакової величини (Левин К., 1997). У такому ж контексті трактується конфлікт і в дослідженнях Р. Дарендорфа і Л. Козера. Однією з перших цілісних концепцій конфлікту вважають концепцію З. Фрейда, яка склалася у психоаналітичному підході. Певні дослідження проблеми конфліктів у вітчизняній конфлітологічній науці починають з'являтися у 60-ті роки

XX століття, але досліджень по цій темі вкрай мало, оскільки розробки в цій галузі не віталися владою, а роботи зарубіжних учених практично не публікувалися.

Практично всі дослідники, які розробляють конфліктологічну проблематику, відзначають, що на сьогоднішній день не склалося загально визнаного розуміння конфлікту. У міждисциплінарному огляді робіт по дослідженню конфліктів виділяється одинадцять наукових дисциплін, які займаються його вивченням: психологія, соціологія, політологія, історія, філософія, мистецтвознавство, педагогіка, правознавство, соціобіологія, математика і військові науки; при цьому різні дисципліни наділяють поняття конфлікту своїм змістом (Анцупов А. Я., Шипилов А. И., 1999). На думку Л. В. Балабанової визначення поняття конфлікту – досить складна річ. Якщо поставити мету знайти дефініцію, яка б не заперечувала жодному з поглядів, то вона звучатиме приблизно так: конфлікт – це зіткнення чогось із чимось. При цьому два загальних питання теорії конфлікту: що стискається і який характер цього зіткнення – розглядається різними авторами зовсім неоднаково (Балабанова Л. В., 2009). Н. В. Грішина розглядає конфлікт як «усвідомлену перешкоду в досягненні мети спільної діяльності, як реакцію на ґрунті несумісності характерів, відмінності культурних основ і потреб» (Гришина Н. В., 2008). Дослідниця виділила ознаки, які характеризують будь-який конфлікт. До даних ознак вона віднесла: біполярність, активність, наявність суб'єкта (суб'єктів). На думку вітчизняних дослідників Г. В. Ложкіна, Н. І. Пов'якель конфлікт доцільно розуміти як процес різкого зіткнення, загострення протилежно направлених цілей, інтересів, позицій, думок або поглядів опонентів чи суб'єктів взаємодії (Ложкін Г. В., Пов'якель Н. І., 2006).

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє констатувати, що з приводу розуміння поняття «конфлікт», можна зробити наступний висновок: об'єднує всі тлумачення те, що в основі лежить якась суперечність. Саме вона, а також зіткнення різноспрямованих тенденцій і сил, є джерелом будь-якого розвитку. Більшість дослідників погоджуються з тим, що конфлікту, як соціально-психологічному та психолого-педагогічному феномену, притаманні такі ознаки: наявність суперечностей між інтересами, цінностями, цілями, поглядами, мотивами опонентів; протидія суб'єктів конфлікту тощо. Водночас різноманітність трактувань вказує на складність даного процесу, неоднозначність опису й ставлення до нього. При всьому різноманітті визначень загальним можна вважати наступне: конфлікт проявляється як зіткнення

різноспрямованих сил (цінностей, інтересів, поглядів, цілей, позицій) суб'єктів – сторін взаємодії, прагнення однієї сторони досягти бажаної мети, ствердити свою позицію, незважаючи на незгоду, протести іншої сторони.

Найпоширенішим типом конфлікту є міжособистісний конфлікт. Щодо визначення цього типу конфлікту, то також немає єдиної думки, але практично усі дослідники підкреслюють, що конфлікт виникає між двома або більше сторонами, які є основними, або прямими, учасниками (суб'єктами, сторонами) конфлікту. Міжособистісний конфлікт найбільш ярко проявляється в порушенні нормального спілкування або в його повному припиненні. Проведений теоретичний аналіз С. М. Калаур дозволив виділити основні причини конфліктів, які лежать в основі міжособистісної конфліктної взаємодії суб'єктів: психологічні детермінанти (ціннісні орієнтації, цілі, мотиви, інтереси, потреби); акцентуації характеру; установки особистості (економічна, естетична, соціальна, політична, релігійна); неадекватні оцінки і сприйняття (ефекти ореола, новизни); манери поведінки (агресивність, скритність, схильність до брехні тощо) (Калаур С. М., 2018).

Особливого значення конфліктна взаємодія набуває в ранньому юнацькому віці. Основними досягненнями цього віку є входження юнаків у різні соціальні групи та засвоєння ними нових ролей під час міжособистісної взаємодії. О. П. Грибок наголошує, що міжособистісна взаємодія представляє собою поєднання двох протилежних тенденцій: з однієї сторони – співпраці та інтеграції; з іншої сторони – боротьби та диференціації. Дослідниця робить висновок, що результати такої взаємодії можуть бути різні, а саме: від емоційно-позитивних до емоційно-негативних (Грибок О. П., 2012). Не викликає заперечення той факт, що міжособистісні стосунки можуть перетворюватися у міжособистісні конфлікти. І. Р. Карчевський під проблемною міжособистісною взаємодією розуміє сукупність негативних зв'язків і дій між людьми, що можуть виявлятися у підозрі, недовірі, протиріччі думок, інтризі, дискримінації, міжособистісних конфліктах, вербальній та невербальній агресії (Карчевський І. Р., 2005). Т. А. Яновська зазначає, що в силу багатьох факторів молодь не здатна до обґрунтованого відстоювання своєї позиції, що може призвести до погіршення стосунків з однолітками, батьками, вчителями. До таких факторів дослідниця відносить агресивність, тривожність, нестійкість самооцінки, невпевненість у своїх силах та діях. Водночас Т. А. Яновська висуває припущення, що більшість конфліктів виникає

поза бажаннями їх учасників, а головну роль у їх виникненні відіграють – конфліктогени. Одним із таких конфліктогенів є прояв агресивності, форма реагування на стреси, що супроводжується негативними емоційними станами (Яновська Т. А., 2015).

Г. В. Ложкін виокремив три групи психологічних протиріч, які поєднуються у комплекс психологічних протиріч, що сприяють виникненню і ескалації міжособистісного конфлікту. До першої групи відносяться протиріччя пов'язані з дією неусвідомлених суб'єктивних чинників: мотивів, прагнень, природних інстинктів, що можуть бути причиною дезадаптованості, дезінтегрованості та конфліктності особистості. У другу групу ввійшли протиріччя пов'язані з дією індивідуально-типологічних і характерологічних чинників, зокрема, психологічна несумісність, несумісність стильових характеристик діяльності, особливості реагування на нестандартні й екстремальні ситуації. Третя група протиріч пов'язана з особливостями спрямованості особистості та її досвіду (Ложкін Г. В., 2006).

Таким чином, на основі теоретичного аналізу літературних джерел можна зробити висновок, що конфлікт – це складний багатомірний психологічний феномен, який детермінується багатьма чинниками, має певні феноменологічні особливості і прояви. Враховуючи, що участь у конфліктах виступає як неминучий момент дорослішання, через подолання внутрішніх і зовнішніх конфліктів відбувається формування особистості, перспективою нашої подальшої роботи є дослідження особистісних особливостей як чинника оптимізації вибору конструктивних стратегій розв'язування міжособистісних конфліктів та процесу становлення особистості в ранньому юнацькому віці в цілому.

КОМУНІКАТИВНІ УМІННЯ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ТА ЇХ СТАТЕВІ ВІДМІННОСТІ

*З. П. Зеленська,
науковий кореспондент
лабораторії вікової психофізіології,
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України
Науковий керівник: Н. М. Панасенко, к. психол. н., доцент*

Спілкування має велике значення для учнів основної школи, оскільки воно знаходиться в центрі їхнього життя, багато в чому